

TEMA. OS DETERMINANTES OU ADXECTIVOS DETERMINATIVOS.

Un **artigo** é unha palabra que **determina a un substantivo** e nos indica o seu xénero (masculino ou feminino) e o seu número (singular ou plural).

1. O ARTIGO DEFINIDO

FORMAS.

	MASCULINO	FEMININO
SINGULAR	o	a
PLURAL	os	as

CONTRACCIÓNS.

Artigo / Preposición Conxunción	O	A	OS	AS
A	ao / ó	á	aos / ós	ás
CON	co	coa	cos	coas
DE	do	da	dos	das
EN	no	na	nos	nas
POR	polo	pola	polos	polas
CA	có	cá	cós	cás

2ª FORMA DO ARTIGO.

Existe unha variante alomórfica *lo, la, los, las*, que é de uso obrigatorio tras da **preposición *por*** (*vai polo carreiro*), e do **adverbio *u*** (*u-lo libro?*).

Pódense representar na escrita as variantes *lo, la, los las* nos seguintes contextos.

Esta escolla é optativa e pódese levar a cabo a contracción de dúas maneiras:

- **Con guión.**

- **Despois das formas verbais conxugadas que rematen en -r ou -s:**

vou colle-las laranxas, perdíche-los cartos, collémo-lo saco.

Os participios son a excepción a esta regra: lidos os exames, estudiados os casos, feitas as *análises*...

- **Despois dos pronomes enclíticos *nos, vos e lles*:** *tomóuno-lo pelo, dóuvo-la boneca, quitóulle-las ganas de rir.*

- **Despois dos pronomes tónicos *nós e vós*,** cando van seguidos dunha precisión numérica: *nó-los dous, vó-los sete.*

- **Despois do adverbio “*u*”:** *u-lo neno?*

Lembremos que neste caso é obrigatoria a contracción.

- **Sen guión.**

- **Despois de *ambos, entrambos e todos*,** cos seus femininos: *ámbalas dúas, fixérono entrámbolos dous, tódolos días.*

- **Despois da preposición “*tras*”:** *estalle tralos montes de acolá.*

- **Despois da preposición “*por*”:** *pola noite.*

Lembremos que neste caso é obrigatoria a contracción.

- **Despois da conxunción copulativa “*e mais*”:** *eu e mailo neno.*

2. O ARTIGO INDEFINIDO

FORMAS

	MASCULINO	FEMININO
SINGULAR	un	unha
PLURAL	uns	unhas

CONTRACCIÓNS

Artigo / Preposición	UN	UNHA	UNS	UNHAS
CON	cun	cunha	cuns	cunhas
DE	dun	dunha	duns	dunhas
EN	nun	nunha	nuns	nunhas

3. O DEMOSTRATIVO.

FORMAS:

O paradigma dos pronomes demostrativos establécese como segue:

PROX.	NÚM.	MASC.	FEM
I	SG.	este	esta
	PL.	estes	estas
II	SG.	ese	esa
	PL.	eses	esas
III	SG.	aquel	aquela
	PL.	aqueles	aquelas

✂ CONTRACCIÓNS

- Coas preposicións.

	PROX.	NÚM.	MASC.	FEM
EN	I	SG.	neste	nesta
		PL.	nestes	nestas
	II	SG.	nese	nesa
		PL.	neses	neas
	III	SG.	naquel	naquela
		PL.	naqueles	naquelas
DE	I	SG.	deste	desta
		PL.	destes	destas
	II	SG.	dese	desa
		PL.	deses	desas
	III	SG.	daquel	daquela
		PL.	daqueles	daquelas

- Cos indefinidos *outro/outra/outros/outras*.

	PROX.	NÚM.	MASC.	FEM.
I		SING.	estoutro	estoutra
		PL.	estoutros	estoutras
II		SING.	esoutro	esoutra
		PL.	esoutros	esoutras
III		SING.	aqueloutro	aqueloutra
		PL.	aqueloutros	aqueloutras

	PROX.	NÚM.	MASC.	FEM.
EN	I	SING.	nestoutro	nestoutra
		PL.	nestoutros	nestoutras
	II	SING.	nesoutro	nesoutra
		PL.	nesoutros	nesoutras
	III	SING.	naqueloutro	naqueloutra
		PL.	naqueloutros	naqueloutras
DE	I	SING.	destoutro	destoutra
		PL.	destoutros	destoutras
	II	SING.	desoutro	desoutra
		PL.	desoutros	desoutras
	III	SING.	daqueloutro	daqueloutra
		PL.	daqueloutros	daqueloutras

✂️ **FUNCÍONS DO DEMOSTRATIVO.**

- **Determinante:** os demostrativos que acompañan a un substantivo e se colocan antes deste fan a función de determinante e, por tanto, concordan co substantivo en xénero e número:

Aquela música.

Estes lapis.

- **Adxectivo:** os demostrativos que acompañan a un substantivo e se colocan despois deste realizan a función de adxectivo e, por tanto, concordan co substantivo en xénero e número:

A música *aquela*.

Os lapis *aqueles*.

- **Pronome:** cando os demostrativos substitúen un substantivo dicimos que fan a función de pronome.

Este é o que procurabamos.

Esta é a boa.

As formas neutras **iso/**, **isto/aquilo** **SEMPRE** son pronomes.

Iso non me gusta nada.

Aquilo era mentira.

✂ VALORES ESPECIAIS DO DEMOSTRATIVO.

- **As voces aquel e aquela:** poden funcionar como palabras comodíns, con **VALOR SUBSTANTIVO** con valor de substantivos. Acadan diferentes significados, sendo os máis comúns para *aquel*: 'xeito', 'gracia', 'motivo', 'oportunidade'. Para *aquela*: 'coidado', 'desgracia', 'interese':

Ese rapaz non é guapo, pero ten un *aquel*.

Subir ás figueiras sen que escachen as ponlas ten o seu *aquel*.

- **Como palabras comodín** podemos atopar **aquelar e aqueloutrar:**

Hasme *aquela-la* radio.

Aquérame o *aquel*.

- **Daquela ten dous valores:**
 - **ADVERBIO DE TEMPO** (entón, naquel tempo): *daquela* aínda non había televisión.
 - **CONXUNCIÓN CONSECUTIVA** (por conseguinte, polo tanto): non estudas, *daquela* suspenderás.

- Nisto, niso, nestas, con estas pódense usar como **LOCUCIÓNS**

ADVERBIAIS co significado de "entón, nese momento, de repente, inmediatamente despois":

Nestas casas entrou meu pai. (prep+determ demostrativo)

Con estas agarrou e marchou. (loc.adverbial).

4. OS POSESIVOS.

Os posesivos indican posesión, propiedade, ou pertenza.

FORMAS.

	un posuídor				varios posuídores			
	masculino		feminino		masculino		feminino	
	Sing.	Plur.	Sing.	Plur.	Sing.	Plur.	Sing.	Plur.
1ª persoa	meu	meus	miña	miñas	noso	nosos	nosa	nosas
2ª persoa	teu	teus	túa	túas	voso	vosos	vosa	vosas
3ª persoa	seu	seus	súa	súas	seu	seus	súa	súas

CONTRACCIÓN DOS POSESIVOS CO INDEFINIDO "CADA".

Empréganse para lle adxudicar un obxecto a cada persoa, dentro dun grupo, ou cando se quere distribuír un número igual ou semellante de obxectos a varias persoas.

	SEU	SÚA	SEUS	SÚAS
CADA	cadanseu	cadansúa	cadanseus	cadansúas

 POSESIVOS DE RESPECTO.

		MASCULINO	FEMININO
1ª persoa sg		mi	
2º persoa sg	Non cortés	tu	
	cortés	su	
3 persoa sg		su	
1ª persoa pl		noso	Nosa
2º persoa pl	Non cortés	voso	Vosa
	Cortés	su	
3 persoa pl		su	

 PRONOMES ANALÍTICOS POSESIVOS.

		POSESIVOS ANALÍTICOS
1ª persoa sg		De meu
2º persoa sg	Non cortés	De teu
	cortés	De seu
3 persoa sg		De seu
1ª persoa pl		De noso
2º persoa pl	Non cortés	De voso
	Cortés	De seu
3 persoa pl		De seu

FUNCÍONS DOS POSESIVOS.

- **Determinantes:** acompañan a un substantivo, sitúanse antes deste, e funcionan como determinantes sempre e cando non apareza antes ou despois un artigo ou un demostrativo. De apareceren funcionarían como adxectivos posesivos:

Meu pai comproume un coche. O meu reloxo non funciona.

DET

DET + ADX

- **Adxectivos:** son os que acompañan a un substantivo e sitúanse despois deste.

Tamén funcionan como adxectivos os posesivos que acompañan a un substantivo, se sitúan antes deste pero antes ou despois aparece un artigo ou un demostrativo.

O meu lapis

A casa nosa

DET+ADX

ADX

- **Pronomes:** non acompañan a ningún substantivo, senón que o substitúen:

Esta casa é nosa

-Iso é meu

PRON

PRON

USO OBRIGATORIO DO ARTIGO COS POSESIVOS.

O posesivo cando vai **diante dun nome ten que ir obrigatoriamente con artigo, pasando a funcionar o posesivo como adxectivo:** *O meu can; a túa casa.*

Hai algúns casos que **non é obrigada** a presenza do artigo co posesivo:

- **Cos nomes de parentesco:** *Miña nai; nosos irmáns*
- **En exclamacións:** *¡Meu Deus!; ¡Meu amigo, así son as cousas!*
- **Con nomes referidos a seres únicos ou a dignidades:** *Nosa Señora do Carme; Súa Excelencia.*
- **Nalgunhas frases feitas:** *Meu dito, meu feito.*

- **Con vocativos:** *Vós, meus amigos, cometedes un erro.*
- **Aposicións afectivas:** *Eles, miña xoia, quedaron a cear con nós.*
- **Con algúns adverbios:** *Detrás túa, ao redor noso, diante vosa.*

SIGNIFICADOS ESPECIAIS DOS POSESIVOS.

- **Uso afectivo:** con substantivos referidos a persoas: *Miña xoia, miña alma.*
- **Uso habitual:** expresa un costume de algo ou alguén: *Sempre dorme a súa sesta.*
- **Uso enfático:** sobre todo con cantidades, e frecuentemente acompañado de numerais: *O neno xa ten os seus seis meses.*
- **Uso de “propio, característico de”:** é desempeñado por un pronome.
A pintura non é o meu.
- **Valor substantivo:**
 - Poden ter o significado de "**a miña, a túa ... familia**".
Os meus veñen mañá.
 - Poden significar "**as cousas, feitos ou trasnadas que adoita facer unha persoa**".
O meu fillo xa fixo unha da súas, díxolle unha das súas e deixouno calado
- **Valor distributivo:** *Teñen cadanseu reloxo.*
- **Vocábulo vocativo** adecuado para chamar a atención dun compañeiro.
Meu, botámoslles unha man á brisca.
- **Valor de pertenza:** de+ posesivo, coñecidos como os **posesivos analíticos**.
María ten piso de seu.

5. OS INDEFINIDOS.

FORMAS.

DETERMINANTES	ADJECTIVOS	PRONOMES
algún/s, algunha/s	algún/s, algunha/s	algún/s, algunha/s
ningún/s, ningunha/s	ningún/s, ningunha/s	ningún/s, ningunha/s
moito/a/os/as	moito/a/os/as	moito/a/os/as
pouco/a/os/as	pouco/a/os/as	pouco/a/os/as
todo/a/os/as	todo/a/os/as	todo/a/os/as
varios/as	varios/as	varios/as
demasiado/a/os/as	demasiado/a/os/as	demasiado/a/os/as
bastante/s	bastante/s	bastante/s
abondo/a/os/as	abondo/a/os/as	abondo/a/os/as
outro/a/os/as	outro/a/os/as	outro/a/os/as
mesmo/a/os/as	mesmo/a/os/as	mesmo/a/os/as
entrambos/as	entrambos/as	entrambos/as
ambos/as	ambos/as	ambos/as
calquera	calquera	calquera
canto/a/os/as	canto/a/os/as	canto/a/os/as
propio/a/os/as	propio/a/os/as	propio/a/os/as
certo/a/os/as	certo/a/os/as	certo/a/os/as
tanto/a/os/as	tanto/a/os/as	tanto/a/os/as
tal/es	tal/es	tal/es
Cada		
cadanseu/s, cadansúa/s		cadanseu/s, cadansúa/s

	(/o/a/os/as) demais	(o/a/os/as) demais*
	(/o/a/os/as) máis	(/o/a/os/as) máis
	(/o/a/os/as) menos	(/o/a/os/as) menos
		alguén
		ninguén
		algo
		nada/ren
		quenquera
		cadaquen

CONTRACCIÓN DOS INDEFINIDOS.

	algún	algunha	algúns	algunhas
de	dalgún	dalgunha	dalgúns	dalgunhas
en	nalgún	nalgunha	nalgúns	nalgunhas

	outro	outra	outros	outras
de	doutro	doutra	doutros	doutras
en	noutro	noutra	noutros	noutras
este	estoutro	estoutra	estoutros	estoutras
ese	esoutro	esoutra	esoutros	esoutras
aquel	aqueloutro	aqueloutra	aqueloutros	aqueloutras

FUNCÍONS.

- **Determinantes indefinidos:** acompañan a un substantivo, van antes deste, e funcionan como tal sempre que non apareza antes ou despois outro determinante.

De apareceren funcionarían como adxectivos indefinidos:

Algúns rapaces xogan ao fútbol tódolos venres.

DET

ADX+art (todos os)

- **Adxectivos indefinidos:** acompañan a un substantivo e sitúanse despois deste. Tamén funcionan como tal os indefinidos que acompañan a un substantivo, se sitúan antes deste, pero antes ou despois aparece outro determinante.

Teño cartos abondos

ADX

- **Pronomes indefinidos:** non se acompañan de ningún substantivo, senón que o substitúen.

Teño demasiadas no peto (demasiadas moedas)

PRON

6. OS NUMERAIS.

TIPOS

Os numerais son os determinantes que acompañan un substantivo e nos indican cantidade exacta (**cardinais**), orde (**ordinais**), fraccións (**partitivos**) ou múltiplos (**múltiplos**).

 FORMAS

	Cardinais	Ordinais	Partitivos	Multiplicativos
1	un/unha	primeiro-a		
2	dous/dúas	segundo-a	medio-a	dobre,duplo-a
3	tres	terceiro-a	terzo-a	triplo-a
4	catro	cuarto-a	cuarto-a	cuádruplo-a
5	cinco	quinto-a	quinto-a	quíntuplo-a
6	seis	sexto-a	sexto-a	séxtuplo-a
7	sete	sétimo-a	sétimo-a	séptuplo-a
8	oito	oitavo-a	oitavo-a	óctuplo-a
9	nove	noveno-a	noveno-a / nono-a	nónuplo-a
10	dez	décimo-a	décimo-a	décuplo-a
11	once	undécimo-a	undécimo-a	undécuplo-a
12	doce	duodécimo décimo segundo-a	duodécimo décimo segundo-a	duodécuplo-a
13	trece	décimo terceiro-a	décimo terceiro-a	
14	catorce	décimo cuarto-a	décimo cuarto-a	
15	quinze	décimo quinto-a	décimo quinto-a	
16	dezaseis	décimo sexto-a	décimo sexto-a	
17	dezasete	décimo sétimo-a	décimo sétimo-a	
18	dezaioito	décimo oitavo-a	décimo oitavo-a	
19	dezanove	décimo noveno-a	décimo noveno-a	
20	vinte	vixésimo-a	vixésimo-a	
21	vinte e un, vinte e unha	vixésimo primeiro-a	vixésimo primeiro-a	

22	vinte e dous, vinte e dúas	vixésimo segundo-a	vixésimo segundo-a	
23	vinte e tres	vixésimo terceiro	vixésimo terceiro	
24	vinte e catro	vixésimo cuarto	vixésimo cuarto	
25	vinte e cinco	vixésimo quinto	vixésimo quinto	
26	vinte e seis	vixésimo sexto	vixésimo sexto	
27	vinte e sete	décimo sétimo-a	décimo sétimo-a	
28	vinte e oito	vixésimo oitavo-a	vixésimo oitavo-a	
29	vinte e nove	vixésimo noveno-a	vixésimo noveno-a	
30	trinta	Trixésimo	Trixésimo-a	
31	trinta e un	trixésimo primeiro	trixésimo primeiro-a	
40	corenta	Cuadraxésimo	Cuadraxésimo-a	
41	corenta e un	cuadraxésimo primeiro	Cuadraxésimo primeiro-a	
50	cincuenta	Quincuaxésimo	Quincuaxésimo-a	
60	sesenta	Sexaxésimo-a	Sexaxésimo-a	
70	setenta	Septuaxésimo-a	Septuaxésimo-a	
80	oitenta	Octoxésimo-a	Octoxésimo-a	
90	noventa	Nonaxésimo-a	Nonaxésimo-a	
100	cen	Centésimo-a	Centésimo-a	céntuplo-a
1000	Mil	Milésimo-a	Milésimo-a	
1000000	un millón	millonésimo-a	Millonésimo-a	

COLECTIVOS.

Este tipo de numerais non foi incluído no cadro por tratarse dunha serie que sempre vai funcionar como substantivo. Expresan un número exacto de unidades, tomadas como un conxunto. Non existen colectivos referidos a todas as unidades. Entre eles podemos destacar:

- par: *un par de ollos*
- parella: *unha parella de gatos*
- trío: *eles forman un trío para cantar*
- decena/ducia: *merquei unha ducia de ovos*
- cento: *Xosé pesa un cento de quilos*
- centena: *unha centena está composta por cen unidades.*
- milleiro: *Diso fai un milleiro de anos*
- metade: *Quero a metade da mazá*

FUNCÍONS

- **Determinantes:** acompañan a un substantivo, sitúanse antes deste, e funcionan como determinantes sempre e cando non apareza antes ou despois un artigo, un demostrativo, un posesivo ou un indefinido. De apareceren funcionarían como adxectivos numerais.

Dous rapaces xogan ao fútbol tódolos venres

DET

Os dous rapaces xogan ao fútbol todos os venres.

DET+ADX.

- **Adxectivos:** acompañan a un substantivo e sitúanse despois deste. Tamén funcionan como adxectivos os indefinidos que acompañan a un substantivo, se sitúan antes deste pero antes ou despois aparece un artigo, un demostrativo ou un posesivo.

Ocupou o posto segundo

ADX

Os dous rapaces van ao colexio xuntos

DET+ADX

- **Pronomes:** non acompañan a ningún substantivo, senón que o substitúen.

Teño dúas no peto (demasiadas moedas).

PRON

7. INTERROGATIVOS E EXCLAMATIVOS.

FORMAS.

	DETERMINANTE	PRONOME/ ADVERBIO
PERSOA	Que	Que quen
OBXECTO	Que	Que
CANTIDADE	Canto/a/os/as	Canto/a/os/as
LUGAR		Onde
TEMPO		cando
MODO		como

FUNCIONES.

- **Determinantes:** cando acompañan a un substantivo e se sitúan antes deste.

Que nena tan boa!

Cantos cartos tes!

- **Pronomes:** cando non acompañan a ningún substantivo, senón que o substitúen.

Quen me dese!

Que farías, oh!

Cantos ten Manuel!

- **Adverbios:** os pronomes exclamativos de lugar, tempo e modo, poden denominarse tamén adverbios exclamativos, por tratarse de formas invariables que, introducen complementos circunstancias (de lugar, tempo ou modo). Calquera das dúas denominación é correcta.

Como te puxeches!

Cando chegará?

Cantos ten?